

Aftonfalken nyckfull gäst

Gunnar Lignell

Tre aftonfalksobservationer har rapporterats in för 1996, två gamla hannar under våren och två ungfåglar under tidig höst. Observationerna har föranlett Gunnar Lignell att sammanställa de rapporter som finns från landskapet.

1 858 utgavs "Skandinavisk Fauna. Föglarna" i sin tredje upplaga. Författare var den legendariske Sven Nilsson, som när han dog 1883 i en ålder av närmare nittio år, hade mer än sjuttio års framgångsrik forskning bakom sig.

Det här var långt innan modern IT-teknologi hade gjort sitt intåg inom ornitologin. Sven Nilsson nämner i sin fauna apropå den "rödbenta falken" som han benämner den; "Han har väl ännu icke blivit anmärkt hos oss; men då han blivit skjuten eller sedd i trakter, nästan rundt omkring oss: i Estland och Lifland af Meyer, i Kurland af Besecke, mellan Petersburg och Hvita hafvet af Liljeborg, på Laesö af Kjaerbölling, samt på flera ställen i Danmark och Holstein; så är det sannolikt att han äfven kommer att upptäckas hos oss." (Nilsson 1858).

Vad Sven Nilsson inte visste vid denna tidpunkt när 3:e upplagan gavs ut var att det första fyndet av aftonfalk gjorts i landet, nämligen den 26 maj 1857 vid Norrvidinge i Nilssons eget hemlandskap Skåne (SOF 1990). Västmanland skulle få vänta ytterligare femtio år innan vi fick vårt första fynd. Mer om detta senare.

Aftonfalken nämndes första gången med det nuvarande artnamnet av A.E Holmgren i hans 1867-71 utgivna "Skandinavien's föglar" (Tyrberg 1996).

Aftonfalken utanför Sverige

Nilssons beskrivning ovan antyder var aftonfalken har sitt starkaste fäste, nämligen österut. Aftonfalken häckar i Europa utom Ryssland främst i Ungern, Slovakien och

Rumänien. Omkring 1980 uppskattades den europeiska populationen, utom dåvarande Sovjetunionen, till ca 700-800 häckande par och världspopulationen till ca 20 000 par. Under 1900-talet har en kraftig reduktion av bestånden skett, främst på grund av biotopförändringar. På den ungerska pustan kunde under 1920- och 1930-talen finnas lokaler där 500-600 par aftonfalkar häckade kolonivis. Trots en mycket kraftig tillbakagång i de forna häckningsområdena har också kortvariga, plötsliga framstötter skett västerut och idag tycks aftonfalken regelbundet häcka i de baltiska staterna och Polen (Gensböl & Staav 1986).

Den första häckningen som registrerades i Sverige skedde på Öland vid Beijershamn 1928. Sedan dess har arten både häckat och gjort häckningsförsök några gånger i samma landskap (SOF 1990).

Miljökrav och bytesval

Aftonfalken är den öppna terrängens fågel och föredrar stäpper med trädgångar, men kan påträffas även på högmossar, i floddalar och på andra ytor med öppen mark. I Sverige är chansen störst att träffa på fågeln vid flyttfågellokaler, på alvarmark, vid slättsjöar och myrmarker. Aftonfalken är en utpräglad insektsjagare, med bl a värtbitare på dieten, men ungarna föds upp på ryggradsdjur, främst ödlor och nyss utflugna småfåglungar (Gensböl & Staav 1986).

I Sverige och Västmanland

Aftonfalk ses sällsynt men regelbundet i södra och mellersta Sverige, framförallt i de sydöstra delarna, men bara tillfälligtvis norr

om en linje från Närke - Uppland. Under perioden 1976 - 1988 gjordes närmare 1 100 fynd i Sverige. Arten ses normalt från maj till september, med huvudvikten på maj - juni (SOF 1990).

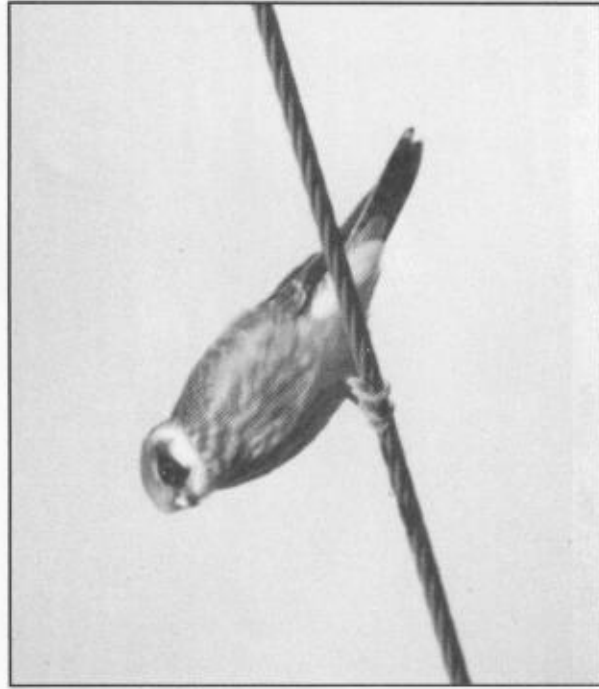
Fyndbildens indikerar att falkarna söker sig hit vid kraftigare högrtrycksväder österifrån.

Det första fyndet av aftonfalk i Västmanland gjordes i juni 1906 eller 1907 vid Näsby, Hinseberg i Frövi. Det andra fyndet gjordes på samma lokal i juni 1907 och klassades som en gammal hona. Det första fyndet har beskrivits som en ung hona. Båda dessa fåglar hade skjutits. Det kom att dröja mer än femtio år innan aftonfalken åter siktades i Västmanland, denna gång i Ramnäs vid Djupen den 1 juni 1958. Tre fåglar uppehöll sig vid samma lokal året därpå under våren och försommaren. Det finns en uppgift om att det funnits fyra aftonfalkar vid Djupen detta år; "... året efter [1959] (23 maj) fanns fyra falkar samtidigt över sjön [Djupen]. De stannade hela sommaren till långt in på hösten och sågs också över Gläpen och Gläpmossen. Nämnas bör att året var synnerligen sländerikt." (Rapportkommitténs arkiv). Samma år ses 2 hanar och 1 hona vid Gussjön från den 17 maj till början av juni.

Kanske det var samma fåglar på de båda lokalerna som förde ett nomadiserande liv i mellersta Västmanland?

Fram till och med 1995 finns 33 fynd av aftonfalk registrerade av rapportkommittén, fem fynd före 1960, endast två fynd under 1960-talet, nio fynd under 1970-talet, fyra fynd under 1980-talet och hittills under 1990-talet alltså hela tretton fynd. 1994 års fynd som uppgick till sex är rekord hittills. Fynd finns från följande kommuner; Västerås (8), Surahammar (8), Sala (7), Lindesberg (4), Hällefors (3) och Hallstahammar, Köping och Kungsör med vardera ett fynd. Det tidigaste fyndet i Västmanland gjordes de 20 april 1991 då en hane sågs vid Silvergruvan i Hällefors. Annars är fyndbilanden liknande den i landet i övrigt. Det är lika många fynd i maj som i juni (14 vardera) och det är enstaka fynd i juli, augusti och september.

Arten är inte heller årsvis i Västmanland. Sedan 1960 har aftonfalk setts 12 år. Under perioden 1966 - 1973 gjordes inte ett enda

Ung aftonfalk.
Foto: Hans Larsson
hösten -96, Skåne

Ung aftonfalk. Fotat dock taget i Dalarna, hösten -96.

Foto: Peter Ohlsson

fynd och under sex år i rad på 1980-talet (1984 - 1989) finns inga observationer registrerade. Att fågeln är nyckfull bekräftas av att såväl 1993 som 1995 saknar fynd.

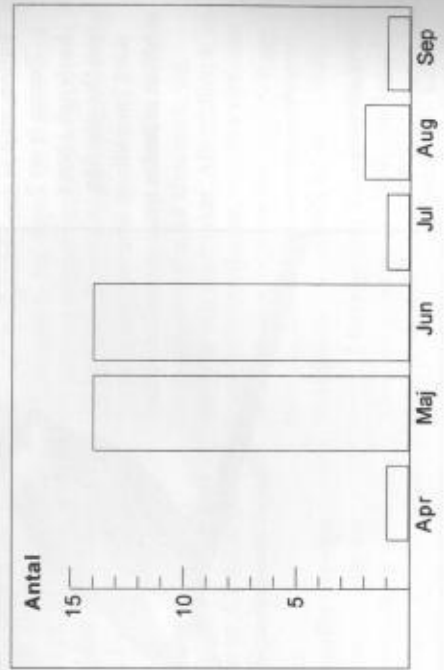
Ett fynd från senare tid, en ungfågel vid Gnien i Rannås den 20 september 1992 är intressant. Dessa höstfynd sätts ofta i samband med

kraftigare vindar från öster under fåglarnas flyttning söderut.

Enligt Fåglar i Västmanland nr

3/96 är hittills två gamla aftonfalkhannar sedda i Västmanland under 1996, dels på Tidö-Lindö i Västerås den 18 maj, dels vid Gnien i Surahammar den 8 juni. Två ungfåglar siktades också över Storängen vid Gnien kring den 20 september i år.

Gunnar Lignell 021 - 80 46 17

Figur 1:

Fynd av aftonfalk fördelat på årets månader

Litteratur:

Gensböl Benny & Staav Roland. Rovfåglar i Europa, Nordafrika och Mellanöstern. Uppsala 1986.

Nilsson Sven. Skandinavisk Fauna. Foglarna. Faksimile av 3:e upplagan 1858. Avesta 1980.

Pettersson Thomas m fl 1994. Fågelrapport för Västmanland 1993. Fåglar i Västmanland 2/94.

Pettersson Thomas m fl 1995. Fågelrapport för Västmanland 1994. Fåglar i Västmanland 3-4/95.

Pettersson Thomas m fl 1996. Fågelrapport för Västmanland 1995. Fåglar i Västmanland 3/96.

Tyrberg Tommy 1996. Svenska fåglars namn. VF supplement nr 24. Stockholm. Västmanlands Ornitologiska Förening. Rapportkommitténs arkiv.

Sören Larsson, muntligen, angående fynden vid Gnien september 1996.

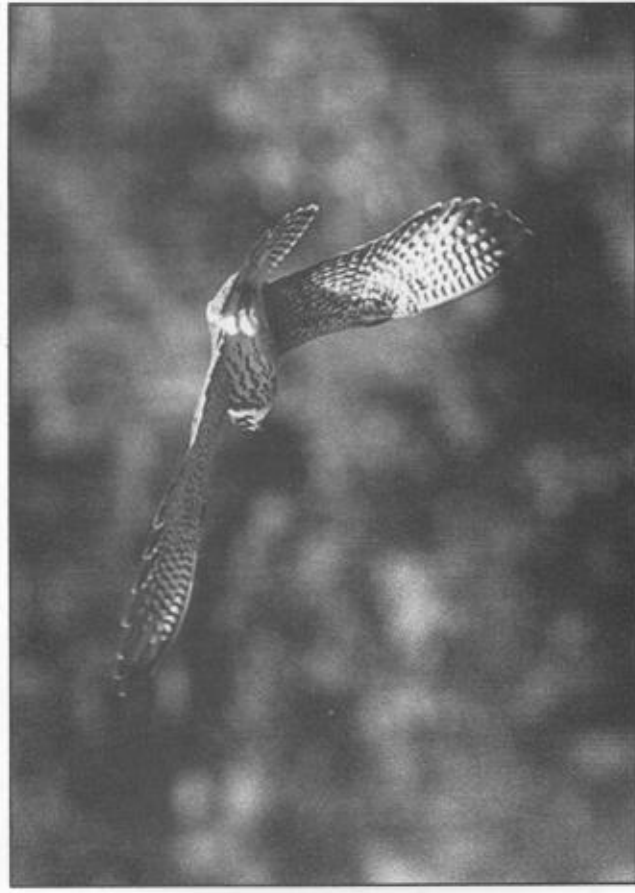
”Ny Art -97!”

Nu är det dags igen! Vi tippar återigen ”Nästa Nya Art” för landskapet Västmanland.

Skicka in en lista med 1.a, 2.a och 3.e-hands val märkt med

Ert namn och adress. Vinnaren bjuds på ett års gratis prenumeration av Fåglar i Västmanland. Tävlingsledningen består även i år av:

Niclas Andersson och Markus Rehnberg, Rösegårdsgratan 10, 724 76 Västerås.

Ung aftonfalk, fotograferad i Dalarna, hösten -96.

Foto: Peter Ohlsson